

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาประเทศ ประเทศในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง หรือในด้านสังคมและวัฒนธรรม เพราะการพัฒนาประเทศ ในด้านต่างๆ ดังกล่าว ต้องอาศัยกำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญ และกำลังคนจะมีประสิทธิภาพเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา (ม.ล.ปิ่น มาลากุล 2518: 6) ซึ่งการศึกษาจะมี คุณภาพดี และบังเกิดผลตามแนวทางที่วางไว้ ก็ต้องอาศัยครูเป็นกำลังสำคัญ (บุญถิ่น อัตถากร และ รัตนา ดันบุญเต็ก 2513: 497) ครูคือผู้ทำหน้าที่ก่อให้เกิดจากการเรียนรู้และการพัฒนาโดยรอบด้าน ขึ้นในตัวผู้เรียน และเป็นผู้มีศีลธรรม มีคุณธรรม เช่นเดียวกับที่วิद्यูชนจะพึงมี ครูเป็นบุคคลสำคัญใน การให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน (คณะกรรมการวาง พื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา 2518: 141)

ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การจัดการศึกษาเป็นอย่างไรระบบ สภาพของการจัด การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทครูก็ย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลง ตามไปด้วย ครูในอนาคตจะต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงบทบาทของตนตามสภาพการ เปลี่ยนทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวัฒนธรรมไป พร้อมๆ กัน และที่สำคัญที่สุด คือ ครูจะต้องเป็นผู้ที่ทำการศึกษายู่ตลอดชีวิต เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (ขุนทอง ภูผิวเดือน 2527: 166)

จากความสำคัญของบทบาทครูดังกล่าว จะเห็นได้ว่าครูเป็นผู้มีภาระหน้าที่มากมายอาชีพ ครูจึงเป็นอาชีพที่ต้องใช้กำลังกาย และกำลังความคิด ไม่ว่าจะเป็นครูระดับใดก็ตาม ครูจะต้องเป็น ผู้พยายามคิดค้นวิธีการต่างๆ ในการสอนให้บังเกิดผล ช่วยเหลือเด็กด้วยความจริงใจและบริสุทธิ์ใจ ครูควรผูกมิตรกับชุมชน มีความอดทนที่จะปรับตนให้ก้าวทันโลกอยู่เสมอ (สวัสดี สุวรรณอักษร 2517: 70-73)

การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นการศึกษาในระดับหนึ่ง ที่มีความสำคัญในอันเป็นตัว เชื่อมระหว่างระดับประถมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ที่จะทำให้มาตรฐานการศึกษาของทรัพยากร คนนั้นให้มีประสิทธิภาพ เพราะวัยของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาเป็นวัยรุ่น เป็นวัยที่มีความเชื่อ

ความศรัทธา และยึดมั่นในสิ่งที่เขาถูกปลูกฝัง ความคิดและความเชื่อเหล่านี้ จะพัฒนาต่อไป เมื่อ
ทรัพยากรเหล่านี้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ (ขวัญเรือน อาชวีบูลโยบล 2527: 67)

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ทาง
วิชาการ และวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย มีทักษะพื้นฐานเพียงพอในการดำรงชีพ และเป็นพื้นฐานการ
ศึกษาในระดับสูงขึ้นไป โดยมีโครงสร้างของหลักสูตรกำหนดไว้ 5 กลุ่มวิชาคือกลุ่มภาษา กลุ่ม
วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา กลุ่มวิชาการงานอาชีพ และกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ สำหรับ
วิชาศิลปศึกษาจัดเป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
พัฒนาเองให้เป็นผู้บุคลิกภาพที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีสุนทรียภาพและอุปนิสัยที่พึงประสงค์
(กระทรวงศึกษาธิการ 2521: 3-124)

ศิลปศึกษาคือการให้การศึกษาศิลปะกับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้
เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยแก่ผู้เรียนให้มีความรู้ ความ
สามารถ ทักษะ และความคิดที่ติดต่อกับศิลปะ (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2529: 111) วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ กล่าว
ถึงความสำคัญของ วิชาศิลปศึกษาว่าเป็นวิชาที่ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัย ให้เด็กมีพัฒนาการในด้าน
ต่างๆ จากการที่เด็กได้ทำกิจกรรม มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหา ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดีงามทาง
ด้านศิลปะ มีประสบการณ์ทางด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ช่วยทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้าน
อารมณ์ สังคม สติปัญญา และการฝึกส่วนตัวต่างๆ ของร่างกายให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดง
ออก (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ 2520: 163) นอกจากนี้ ศิลปศึกษายังเป็นวิชาที่มุ่งส่งเสริมผู้เรียนให้มี
พัฒนาการด้านต่างๆ อย่างสมบูรณ์ โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
และจินตนาการออกมาในรูปงานศิลปะ ซึ่งเป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดี และพัฒนาบุคลิกภาพให้
แก่เด็ก เพื่อให้สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (นิภาพรรณ กุลดิลก
2530: 13)

จากความสำคัญของวิชาศิลปศึกษาดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการเล็งเห็นว่าศิลปะเป็น
ส่วนสำคัญของสังคม เป็นรากฐานทางด้านวัฒนธรรม และสังคม เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาจิตใจ
เป็นแนวทางในการแสดงออก และช่วยสร้างสรรค์สังคม จึงได้บรรจุวิชาศิลปะเข้าไว้ในหลักสูตร
ทุกระดับ เรียกว่า "วิชาศิลปศึกษา" (ธนู แสงวงศ์ 2521: 14-18)

ในระดับประถมศึกษา วิชาศิลปศึกษาจัดไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มุ่งให้ผู้เรียน
ได้แสดงออกทางศิลปะโดยเสรี ใช้ศิลปะเพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตลอดจนความเจริญ
ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (ท่านอง จันทิมา 2516: 53)

ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น วิชาศิลปะศึกษาจัดไว้ในกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ มุ่งเน้นคุณสมบัติ
 ในด้านการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดั่งงาม ทางด้านร่างกาย และจิตใจ เปิดโอกาสให้เด็กวัยรุ่นได้ค้นพบ
 ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดทางศิลปะ เพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยที่มีอยู่แล้วให้เป็นอย่าง
 ถูกต้อง จนถึงขีดสุดของแต่ละบุคคล (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2529: 117)

ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้จัดวิชาศิลปะศึกษาไว้ในกลุ่มศิลปกรรม มุ่งเน้นให้
 เยาวชนผู้ที่จะ เป็นกำลังสำคัญของชาติ ให้เกิดการเรียนรู้ศิลปะอย่างแท้จริง เพื่อเตรียมที่จะไป
 ประกอบอาชีพ หรือแสวงหาความรู้ในระดับสูงขึ้นไป สามารถแสดงออกได้อย่างเสรีโดยอาศัยศิลปะ
 เป็นสื่อเพื่อค้นพบศักยภาพของตนเอง (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2529: 117)

จะเห็นได้ว่า วิชาศิลปะศึกษาในทุกๆระดับ มีความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนของชาติให้
 เป็นคนที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งรัฐให้ความสำคัญ โดยบรรจุวิชา
 ศิลปะศึกษาเข้าไว้เป็นวิชาบังคับ ในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยในระดับ
 มัธยมศึกษาตอนต้นจัด เป็นวิชาบังคับในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และจัดเป็นวิชา
 เลือกในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้ผู้เรียนสามารถที่จะ เลือกเรียนตามความถนัดและความ
 สนใจ เมื่อวิชาศิลปะศึกษามีความสำคัญดังกล่าวแล้ว องค์ประกอบอย่างหนึ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้
 การจัดการเรียนการสอนประสิทธิภาพก็คือ ครูสอนศิลปะศึกษา ดังที่ มณฑา ไร่ทิม (2531: 27)
 กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนจะก้าวหน้าเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ
 แต่ปัจจัยที่สำคัญอยู่ที่ครูผู้สอนศิลปะศึกษา จึงกล่าวได้ว่าครูศิลปะศึกษาเป็นบุคลากรในโรงเรียนที่มี
 บทบาทสำคัญ เกี่ยวกับบทบาทนั้น อุทัย ทิรุฑิต (2526: 197-198) กล่าวว่า บทบาทนั้นเป็น
 หน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหมาย (Expected behavior) ของบุคคล
 แต่ละคนในกลุ่มหรือสังคมหนึ่ง หน้าที่หรือพฤติกรรมดังกล่าว เป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น
 ดังนั้นบทบาทจึง เป็นแบบแห่งความประพฤติของบุคคลในสถานะหนึ่งที่พึงมีต่อบุคคลอื่นในสถานะอีก
 อย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน มีด (Mead อ้างถึงใน ชนิดา รัชพลเมือง 2525: 99-101) ได้
 แบ่งบทบาทครูออกเป็น 3 ประเภท คือ บทบาทที่รัฐ ครูใหญ่ ผู้ปกครองนักเรียน หรือชุมชน คาด
 หวังไว้ว่าครูจะต้องมีบทบาทอะไรบ้าง ซึ่งบทบาทของครูตามความคาดหวังนั้น เป็นบทบาทหรือหน้าที่
 สังคมกำหนดขึ้น และได้ยึดถือ เป็นแนวปฏิบัติ หรือคาดหมายว่าจะปฏิบัติบทบาทตามการรับรู้ ประเภท
 ที่สองคือ (Subjective role) หรือ(Perceived role) เป็นบทบาทที่ครูแต่ละคนรับรู้ว่าตัวเอง
 มีบทบาทอย่างไร โดยที่คำนึงถึงขอบเขตและหลักการสำคัญของอาชีพครู เช่น มีบทบาทในการอบรม

สั่งสอนทั้งในวิชาการ และสั่งสอนศีลธรรมจรรยาและ บทบาทที่แสดงจริง(Enacted role) เป็น บทบาทที่ครูแสดงออกจริงๆ ในรูปพฤติกรรม ซึ่งสังเกตเห็นได้ในการสอนของครู

จากแนวเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทของครูผู้สอนศิลปศึกษา โดยเฉพาะ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งครูผู้สอนจำเป็นต้องมีคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับผู้เรียน ซึ่งจัดอยู่ในระยะ ของวัยรุ่น ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางด้านศิลปะโดยตรง และต้องเป็นผู้ที่รอบรู้ ทันทต่อเหตุการณ์ รู้จักค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อสัมฤทธิ์ผลทางการสอนด้วย (ชลอ พงษ์สามารถ 2526: 1) นอกจากคุณสมบัติของครูศิลปะดังกล่าวแล้ว วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529: 113)

เห็นว่า บทบาทของผู้สอนมีหลายด้าน ที่จะทำให้เด็กเป็นคนที่มีสมบูรณ์ แต่มีคุณสมบัติหนึ่งที่สำคัญ และ จำเป็นสำหรับผู้สอนศิลปะ เด็กคือ ความสามารถที่จะมองทะลุรูปไปสู่อารมณ์แห่งความคิดของเด็ก ความเข้าใจจิตใจอันละเอียดอ่อนของเด็ก เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับครู บทบาทที่สำคัญรองลงมา ได้แก่ การตระหนักเสมอว่าบทบาทของครูผู้สอนนั้น จะต้องมิบทบาทความเป็นครู นำบทบาทการเป็น ศิลปิน เพราะเรากำลังให้การศึกษาศิลปะแก่เด็ก

นิภาพรรณ กุลติล (2530: 32) สรุปว่า ครูศิลปศึกษาที่ดี ควรเป็นบุคคลที่มีบุคลิกลักษณะ นำเคารพนับถือ มีความเมตตากรุณา มีความมานะพยายาม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เอาใจใส่ต่อศิษย์ และมีความศรัทธาต่ออาชีพครูอย่างแท้จริง นอกจากนี้ครูศิลปศึกษาที่ดี ควรเป็นผู้มีความรู้ดี มีความสามารถในการสอน และจัดกิจกรรมศิลปศึกษาได้เป็นอย่างดี วิชาเทคนิควิธีการวัดผลที่ดีด้วย ครูในฐานะผู้สอน ที่ดี ต้องพยายามหมั่นศึกษาหาความรู้ และมีความสามารถในวิชาศิลปศึกษา ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัย อยู่เสมอ มีประสบการณ์และจิตสำนึกของการเป็นครูที่ดี เข้าใจจิตวิทยาเกี่ยวกับเด็ก เห็นใจและเข้าใจ เด็ก มีบันทึธรรมสูง มีเหตุผล และมีความยุติธรรม (วัชรินทร์ รัฐดิศชัย 2529: 23) เลิศ อานันท์นะ (2523: 101-102) เห็นว่า ครูศิลปศึกษาที่ดี จะต้องมีความรู้พื้นฐาน 3 ประการ คือ ความรู้ความสามารถในวิชาศิลปศึกษา ประสบการณ์และจิตสำนึกของความเป็นครู สุดท้ายคือจิตวิทยาเกี่ยวกับเด็ก บนพื้นฐานทั้ง 3 ประการนี้ ย่อมส่งผลให้ครูมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการตัดสินใจที่ดีในการเลือก กิจกรรมศิลปะ การแก้ปัญหาการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเพศ วัยและพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก ในเรื่องนี้ ชลอ พงษ์สามารถ (2526: 90) เห็นว่า ครูผู้สอนศิลปะ ควรจะเป็นคนดีในทุกๆ ด้าน มีความรู้ และความสามารถในการสอน การทำงานที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหาร งานด้านศิลปะ เป็นงานที่แสดง และชี้ให้เห็นความสามารถของผู้ทำ อีกประการคือ ครูศิลปศึกษาเป็นผู้ต้องได้รับมอบหมายจากผู้บริหารให้ปฏิบัติงานอันนอกเหนือจากการสอนเสมอ เช่นงานในวันสำคัญต่างๆ ซึ่ง ผลงานศิลปะจะแสดงความสามารถของครูศิลปศึกษา ซึ่งนักเรียนหรือบุคคลอื่นได้เห็นเสมอ การยอม

รับนับถือจากนักเรียน และผู้ร่วมงานย่อมจะเป็นผลตามมาทีหลัง ดังนั้นครูศิลปศึกษาจะต้องเป็นผู้กระตือรือร้นในการหาความรู้เพิ่มเติม ทันสมัย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยอมรับศิลปวิทยาการใหม่ ๆ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีด้วย

นอกจากคุณสมบัติที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว บุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาก็มีความสำคัญดังที่ เดชา นุชดอนไผ่ (2527: 43) เสนอแนะว่า ครูศิลปศึกษาควรจะมีหัวใจเย็น สุขุม รอบคอบ แต่งกายสุภาพ พูดจาชัดเจน ยิ้มแย้มแจ่มใสตลอดจนมีความขยัน อดทนในการปฏิบัติงาน ประหยัด ตรงต่อเวลา ปฏิบัติงานด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและปราณีต มีมนุษยสัมพันธ์เหมาะสม มีจรรยาบรรณในอาชีพ ไพโรจน์ รุจิระวิจักษ์ (2529: 89) เห็นว่าครูศิลปศึกษาควรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่อันสำคัญของตนอยู่เสมอ และควรถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา ควรติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกี่ยวกับศิลปะหาโอกาสเข้าร่วมประชุม อบรมสัมมนา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนให้มากขึ้น และให้ความสำคัญแก่ศิลปศึกษาเท่าเทียมกับวิชาอื่น

อย่างไรก็ตาม ในสภาพที่เป็นจริง ผู้ที่จบวิชาครูแล้ว เมื่อประกอบอาชีพครู ก็จะพบปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาด้านวิชาการของตัวเอง ความสามารถในการเป็นครู หนังสือแบบเรียน ปัญหาทางด้านบริหาร และปัญหาค่าครองชีพ การประกอบอาชีพครูในประเทศไทยจึงเป็นอาชีพที่ต้องอดทนในทุกๆ ด้าน ซึ่งเป็นผลทำให้ครูขาดกำลังใจ เกิดความไม่อดทน ไม่สนใจในเรื่องประสิทธิภาพของการสอน ผลที่ตามมาคือ คุณภาพในการสอนไม่ดี ทำให้มาตรฐานของนักเรียนที่เป็นทรัพยากรก็ไม่ดีด้วย (ขวัญเรือน อาชวีบูลย์บอล 2527: 73)

ในทำนองเดียวกัน ครูศิลปศึกษาก็ย่อมประสบปัญหาต่างๆ เหล่านี้เช่นกัน ดังผลการวิจัยเรื่องสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของวิบูลย์ จันทร์แย้ม (2531: 82) พบว่า สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้บริหาร ครูศิลปศึกษามีความเห็นที่ผู้บริหารส่วนใหญ่มองเห็นวิชาศิลปศึกษา เป็นวิชาว่างๆ เขี่ยๆ มองไม่เห็นประโยชน์จึงขาดการสนับสนุน และให้ความสำคัญน้อย มักจะเห็นคุณค่าเฉพาะเมื่อมีงานใช้ช่วยเท่านั้น นอกจากนี้ตารางสอนวิชาศิลปศึกษาจะถูกกำหนดให้เรียนในช่วงบ่ายหรือช่วงว่างสุดท้าย เด็กจึงเบื่อและเมื่อยล้า บางครั้งมีการขอเวลาเรียนวิชาศิลปศึกษาไปสอนวิชาอื่นแทน ท่านอง จันทิมา (2515: 177) สรุปปัญหาการสอนของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาไว้ว่า ผู้บริหารบางคนไม่สนับสนุน หรือไม่เข้าใจถึงความจำเป็นของวิชาศิลปศึกษา โรงเรียนบางแห่งใช้ครูที่ไม่มีความรู้และเข้าใจในศิลปะไปสอนศิลปะ

จากการจัดสัมมนาของคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่องการแก้ปัญหาในการเรียนการสอนศิลปะระดับมัธยมศึกษา ในการสำรวจปัญหา โดยการสุ่มจากผู้เข้าร่วมสัมมนา จำนวน 105 คน มีปัญหาที่พบคือ ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร ได้รับงบประมาณน้อย ขาดการสนับสนุนจากผู้ปกครอง สถานที่และบรรยากาศไม่อำนวย ขาดตำรา คู่มือครูและขาดการพัฒนาทางวิชาการ (จักร ศิริพานิช 2530: 26)

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว สงวน รอดบุญ (2530: 31-35) กล่าวถึงปัญหาการเรียนการสอนศิลปะศึกษาว่า แม้จะมีการปรับปรุงหลักสูตรศิลปะศึกษาใหม่ แต่ครูศิลปะศึกษายังไม่เปลี่ยนแปลงเท่าที่ควร ครูบางคนมีความรู้เรื่องศิลปะแต่ไม่เข้าใจวิธีการสอน ครูบางคนสอนด้วยวิธีเผด็จการ บังคับให้เด็กวาดรูปหรือระบายสีตามที่ครูสั่ง ครูบางคนเน้นแต่การฝึกทักษะทางศิลปะโดยไม่คำนึงถึงวัย หรือพัฒนาการของเด็กหรือครูผู้สอนบางคนใช้ความรู้สึกของตนเอง เป็นเครื่องตัดสินผลงานของเด็ก ซึ่งปัญหาการเรียนเหล่านี้ เป็นการปิดกั้นการแสดงออกทางความคิดอิสระของเด็กโดยสิ้นเชิง ทำให้เด็กไม่มีโอกาสได้แสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง เด็กไทยจึงเป็นทาสการลอกเลียนแบบ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของวิชาและสังคม

เกี่ยวกับลักษณะของครูศิลปะศึกษา นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525: 80-84) ได้สำรวจหาสภาพที่แท้จริง และสภาพครูศิลปะศึกษาในอุดมคติโดยใช้แบบสอบถามและสังเกตการสอนของครูศิลปะศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดระหว่างปี พ.ศ. 2514-2525 พบว่า ลักษณะครูศิลปะศึกษาในอุดมคติและในลักษณะที่เป็นจริงนั้นมีความแตกต่างกันในทุกด้าน คือ ครูหญิงและครูชายควรมีปริมาณเท่ากัน ครูควรสอนศิลปะด้วยใจรัก สามารถจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ครูควรเขียนโครงการสอนและเตรียมแผนการสอนก่อนทำการสอน ควรเป็นผู้ให้กำลังใจแก่นักเรียน เห็นคุณค่าในผลงานของนักเรียนรวมทั้งเห็นประโยชน์ของการประเมินผล และมีการวางแผนการประเมินผลแต่ในสภาพที่เป็นจริงของครูศิลปะศึกษา นั้นพบว่ามีครูหญิงมากกว่าครูชาย ครูบางคนสอนศิลปะศึกษา ไปตามที่ผู้บริหารโรงเรียนกำหนดให้สอนตามเอกสารหลักสูตร ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมักไม่มีการเตรียมการสอน ครูแสดงตนเป็นผู้ให้เสรีภาพในการทำงานศิลปะแก่นักเรียนจนไม่มีจุดหมายในการทำงาน ครูที่มีการฝึกฝนทางศิลปะมาโดยเฉพาะมักไม่เห็นคุณค่าในผลงานของเด็ก และไม่ได้บอกรายละเอียดหรือเหตุผลในการให้คะแนนผลงานศิลปะแก่นักเรียน

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่ามีการกล่าวถึงคุณลักษณะ หรือบทบาทของครูศิลปศึกษาที่ควรจะเป็น หรือควรปฏิบัติไว้แล้ว แต่ก็ยังพบว่ายังมีปัญหาต่างๆ ที่ทำให้เห็นว่า ครูศิลปศึกษายังไม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทนั้นๆ ได้สมบูรณ์ ซึ่งเป็นข้อสังเกตของบุคคลในวงการศิลปะแต่ก็ยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยถึงบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตการศึกษา 11 ตามการรับรู้ของผู้บริหาร และครูศิลปศึกษา

การที่โรงเรียนจะมีประสิทธิภาพเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับบุคลากรในโรงเรียนที่สำคัญที่สุด มี 2 ประเภทคือ ผู้บริหารกับผู้สอน (ภิญโญ สาร 2516: 171) สำหรับผู้บริหารก็เป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญ ที่จะชี้แนะแนวทาง มีบทบาทในการสนับสนุน ช่วยเหลือแนะนำครูศิลปศึกษาในโรงเรียนให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการที่ครูศิลปศึกษาจะปรับปรุงตนเอง เพื่อปฏิบัติตามบทบาทของตนสมบูรณ์เพียงใด นอกเหนือจากคำแนะนำของผู้บริหารแล้ว ครูศิลปศึกษาเองจำเป็นต้องอย่างยิ่งจะต้องยอมรับ และมีแนวความคิดที่จะพัฒนาตนเองด้วย ซึ่งการพัฒนาตนเองนั้นจุดเริ่มต้นที่สำคัญก็คือ การมองตน การรู้จักตนเอง และการยอมรับตนเอง ซึ่งการมองตนเพื่อนำไปสู่การรู้จัก เข้าใจ ยอมรับและประเมินตนนั้น ต้องอาศัยทั้งตนเอง และผู้อื่นร่วมกันในการมองด้านต่างๆ ด้วย (เมืองทอง เขมณี 2522: 21)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อ เปรียบ เทียบความแตกต่างระหว่างบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูศิลปศึกษา
2. เพื่อ เปรียบ เทียบความแตกต่างระหว่างการรับรู้ของผู้บริหารและครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

1. มีความแตกต่างกันระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริง ของครูศิลปศึกษาในด้านการเรียนการสอน บุคลิกภาพ และงานบริการ ตามการรับรู้ของผู้บริหาร ที่ระดับนัยสำคัญ .05

2. มีความแตกต่างกันระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษา ในด้านการเรียนการสอน บุคลิกภาพ และงานบริการ ตามการรับรู้ของครูศิลปศึกษา ที่ระดับนัยสำคัญ .05
3. ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างการรับรู้ของผู้บริหารกับครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังของครูศิลปศึกษา ในด้านการเรียนการสอน บุคลิกภาพ และงานบริการ ที่ระดับนัยสำคัญ .05
4. ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างการรับรู้ของผู้บริหารกับครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษา ในด้านการเรียนการสอน บุคลิกภาพ และงานบริการ ที่ระดับนัยสำคัญ .05

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยนี้มุ่งศึกษา และ เปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษา ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 11 ในด้านต่อไปนี้
 - 1.1 การเรียนการสอน
 - 1.2 บุคลิกภาพ
 - 1.3 งานบริการ
2. การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมประชากร คือ ผู้บริหาร และครูศิลปศึกษา ในเขตการศึกษา 11 ซึ่งประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

การวิจัยนี้ถือว่าผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนให้ข้อมูลตรงกับความคิดเห็นส่วนตัวโดยไม่มีอคติใดๆ ทั้งสิ้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง หน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องกระทำ หรือปฏิบัติทั้งโดยตรง และโดยอ้อม

บทบาทที่เป็นจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ได้กระทำ หรือปฏิบัติจริงของครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้าน การเรียนการสอน บุคลิกภาพ และงานบริการ

บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง พฤติกรรมที่ควรปฏิบัติ หรือต้องปฏิบัติ ของครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้าน การเรียนการสอน บุคลิกภาพ และงานบริการ

การรับรู้ หมายถึง ความรู้สึก ความเข้าใจ การรับทราบ การยอมรับ และการสังเกต เห็น เกี่ยวกับบทบาทของครูศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้าน การเรียนการสอน บุคลิกภาพ และงานบริการ

โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่ตั้งอยู่ในเขตการศึกษา 11

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รวบรวมมาเป็นแนวทางในการวิจัยเกี่ยวกับการ

สุ่มตัวอย่างประชากร คือ ผู้บริหาร และครูศิลปศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตการศึกษา 11 ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้น (Multi-stage random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ ครูศิลปศึกษา 132 คน และผู้บริหาร 142 คน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามขึ้นเอง ประกอบด้วยคำถาม 3 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม สร้างขึ้น

2 ฉบับ สำหรับผู้บริหาร 1 ฉบับ และครูศิลปศึกษา 1 ฉบับ เป็นแบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษา 3 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านบุคลิกภาพ และด้านงานบริการ แบบลิเคิร์ต สเกล

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวัง และบทบาทที่เป็นจริง แบบปลายเปิด

นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ แก้ไข นำมาทดลองใช้ แล้วหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาช (Cronbach) นำมาปรับปรุงแก้ไขเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างประชากร การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้บริการทางไปรษณีย์

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เอส พี เอส เอส (SPSS) โดยการหาค่า
ร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงการรับรู้ ทั้งทางด้านบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษา จากการรับรู้ของผู้บริหาร และครูศิลปศึกษา
2. ผลจากการวิจัยจะเป็นแนวทางให้ครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ตระหนักถึงบทบาทของตนเอง และปรับปรุงให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
3. เป็นแนวทางในการติดตามการปฏิบัติงานของครูศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
4. เพื่อใช้เป็นแหล่งอ้างอิงสำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย